Türkiye Satranç Federasyonu

SATRANÇ VE DOPİNG

Derleyen
IO&IA Tahsin AKTAR
Disiplin Kurulu Başkanı

SATRANÇ VE DOPİNG

Son zamanlarda, çeşitli spor branşlarındaki sporculardan alınan doping kontrol örneklerinin çoğunda, sporcuların bu yönde yasaklı madde kullandıklarının saptandığını Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) duyurdu. Doping ile mücadele sürecinde üzerine görev düşen tüm kurumlar arasında eşgüdümü sağlamak, ilgili mevzuatı yürütmek ve her şeyin başında sporcu sağlığını korumak adına çalışmaları artırmakla görevli kurum olarak 'Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi' kamu otoritesi tarafından kabul edilmiş ve gerekli yasal düzenlemeler bu yönde gerçekleştirilmişti.

TMOK 'Doping ile Mücadele Komisyonu', Türkiye'de, doping ile mücadelenin etkin biçimde yürütülmesi, dopingin önlenmesi ve kontrolü, doping ile mücadelede ilgili ulusal ve uluslararası işbirlikleri konusunda yoğun ve etkin çalışmalar yürütmektedir. 'Dünya Doping ile Mücadele Ajansı' (WADA) kuralları örnek alınarak 'Türkiye Doping ile Mücadele Talimatı' TMOK tarafından 2011 yılında yayınlanmış ve Türkiye Satranç Federasyonu da bu talimata uyacağını taahhüt etmişti. Bu kabul ile satranç sporcuları ve satranç sporu ile ilgili diğer paydaşlarda (antrenörler, hakemler, kulüpler ve yöneticileri, Federasyonun her kademsinde görev alan yönetici ve kurullarındaki üyeler, organizatörler, organizasyon görevlileri, veliler…) Türkiye Doping ile Mücadele Talimatı hükümlerine tabi olarak yaptırımlar karşısında kararlara uymayı kabul etmiş sayıldılar.

İlgili talimat, sporcuların ve diğer paydaşların nelerin bir doping ile mücadele kuralının ihlali anlamına geleceği konusunda ve yasaklılar listesinde geçen maddeler ve yöntemler hakkında bilgi sahibi olduklarını varsaymaktadır. Öyle ki bu varsayış ile her hangi bir etkinliğe katılanlar doğrudan kapsam içinde bulunmaktadır.

Satranç sporcuları ve satranç sporuna hizmet eden diğer paydaşların doping ve yaptırımları konusunda aydınlatılmalarının yerinde olacağını düşünüldü.

Doping ile mücadele kurallarının ihlali sayılacak davranış ve uygulamalar ile yaptırımları nelerdir?

Bazı terimleri açık anlatmak, tanımlamak, ne tür girişim ve eylemlerin hangi cezaları gerektridğinin açıklanması gerekecektir.
Yasaklı Madde: Yasal bir reçeteye bağlı olmayan, insan tedavisi üzerine onay alınmamış ilaçlar ile yasaklılar listesinde yer alan diğer farmakolojik maddeler.
Yasaklı Yöntem: Kan ve kan ürünlerinin uygulanması, kimyasal ve fiziksel müdahaleler, gen müdahalesi.

Eylem ve girişimler ile cezaları:

- Sporculardan alınan doping kontrol örneğinde yasaklı bir maddenin, o maddenin doku veya organlardaki yıkım ürününün, belirteçlerinin bulunması.
  2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası

  Her hangi bir yasakı maddenin vücuduna girmemesini sağlamak, girmesini engellemek sporcunun kendi sorumluluğunda kabul edilmektedir. Sporcunun isteyerek veya ihmal sonucu veya başka bir şekilde kullanıp kullanmadığına bakmaksızın kural ihlal edilmiş sayılarak sporcu tam sorumlu kabul edilir.

- Yasaklı bir madde veya yasaklı bir yöntemin sporcular tarafından kullanılması veya kullanılmaya kalkışılması.
  İlk ihlalde 2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası

Yasaklı bir maddenin veya yasaklı bir yöntemin kullanılmaya girişilmesinde başarılı veya başarısız olunup olunmadığı önemli değildir. Kural ihlal edilmiş sayılır.

- Doping ile mücadele kurallarına uygun olarak yapılan bildirim sonrasında örnek vermemek veya geçerli bir nedene dayanmaksızın örnek vermeyi reddetmek veya örnek vermekten kaçınmak.
  2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası
- Sporcunun nerede bulunduğuna ilişkin gerekli bilgileri vermemesi, yapılan bildirim sonrasında doping kontrollerine katılmamak da dahil, sporcunun yarışma dışı doping kontrolüne tabi tutulması için hazır bulunmasına ilişkin yükümlülüklerin ihlali.
  2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası
- Doping kontrolünün her hangi bir bölümünde hile yapmak veya hile yapmaya kalkışmak.
  2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası
- Yasaklı madde veya yasaklı yöntemlere sahip olmak.
  2 yıl Hak Mahrumiyeti cezası

  Sporcu yarışma sırasında veya sonrasında yasaklı bir maddeyi veya yasaklı bir yöntemi bulunduramaz. Yasaklı bir maddenin bir arkadaşa, aile bireylerine dahi verilmek üzere satın alınması istisna olarak baul edilmekle birlikte bir reçete, bir belge karşılığında olması zorunludur.
- Herhangi bir yasaklı maddenin veya yasaklı yöntemin ticaretini yapmak veya kalkışmak.
  En az 4 yıl Hak Mahrumiyeti cezası, ömür boyu mene kadar.
- Herhangi bir yasaklı maddeyi veya yasaklı yöntemi bir sporcuya uygulamak veya uygulamaya kalkışmak. Doping ile mücadele kural ihlalini veya ihlal kalkışmasını içeren bir suça yardımcı olmak, önermek, desteklemek, katılmak, örtbas etmek, suç ortaklığı yapmak.
  En az 4 yıl Hak Mahrumiyeti cezası, ömür boyu mene kadar.

Hak mahrumiyeti cezası uygulamasında, ihlalin sonraki dönemlerde tekrarı durumunda, cezanın artan oranda uygulanması esas alınmaktadır. Bu cezalardan ayrı olarak yarışma sırasında saptanan bir doping ile mücadele kuralının ihlali durumunda sporcunun/takımın elde ettiği sonuçlar iptal edilir. Verilen kupa ve madalyalar, puanlar, ödüller geri alınır.

Federasyonumuz Sağlık Kurulu üyesi Opr.Dr. Murat BOZKIR yasaklı maddeler, yasaklı yöntemler konusunu aydınlatmak amacıyla özetleyici bir çalışma yaptı.

Yasaklılar listesi kapsamında neler var? Dr. Bozkır bu bölümü şöyle açıklıyor.

"…WADA kullanımı yasaklı olan maddeler ve yöntemleri iki ana gruba ayırmıştır. Bunları tek tek ele almak gerekir. WADA, kullanımı bazı özel spor dallarında yasaklı maddeleri ve izleme programına alınan maddeleri de ayrıca belirtmiştir…"

- **Kullanımı Her zaman Yasak Olan Yasaklı Maddeler ve yöntemler**
  Yasaklı Maddeler

Onaylanmamış Maddeler

Üretimi durdurulmuş ilaçlar, tasarlanmış ilaçlar, sadece veteriner hekimlikte kullanılmasına onay verilen ilaçlar ve maddeler, bir başka deyiş ile insan tedavisi ile ilgili onay almamış farmakolojik maddeler her zaman için yasaklanmıştır.

Anabolik Maddeler

Doku yapımını artıran maddelerdir.

Anabolik Androlenik Steroidler

Protein sentezini, kas kitlesini ve kuvvetini artırırlar. Genellikle enjeksiyon yoluyla alınırlar. Sentetik olarak üretilen hormon-testosteron-türevleridir. Kimyasal olarak testosterona benzedikleri için bu hormonun doğal etkisini gösterirler. Kansızlık ve kas hastalıklarının tedavisi için üretilen bu maddeleri bazı sporcular genel vucüt performansını arttırmak için sıkça kullanır. Sentetik Anabolik Androlenik Steroidler karaciğer kanseri, kalp ve damar hastalıkları, kan kolestrolünde artış, kısırlık gibi bir çok hastalığa neden olabilir. Temel erkeklik hormonlarının etkilerini taklit eden ilaçlar bu grupta sayılabilir.

Peptid Hormonlar, Büyüme Faktörleri ve İlişkili Maddeler

Peptid hormonları, büyüme faktörleri ve ilişkili maddeler olarak anlatmak olanaklıdır. Kan yapımını uyarıcı maddeler: Hemoglobini artırarak dokulara oksijen taşınımını artırırlar. Performansı artırır.

Koryonik gonadotropin ve lüteinleştirici hormon: Yalnızca erkeklerde yasaklanmıştır. Testisleri uyarır. Dolaylı olarak anabolik androjen steroidleri artırırlar.

Kortikotropinler: Glukokortikoidlerin artmasına yol açarlar. Vücudu tekrar toparlar, kan şekerini artırır, enflamasyonu baskılarlar.

Büyüme hormonu ve benzeri büyüme faktörleri: Kas, tendon, bağ proteinlerinin sentezini yıkımını, damarlanmayı, enerji kullanımını, rejeneratif yeteneği veya kas lif dönüşümünü etkileyen maddeler. Kas, kemik kütlesini artırırlar. Damarların artması doku oksijenlenmesini kolaylaştırır.

Beta-2 Agonistler

Beta2 hücrelerde yer alan bir proteğindir. Duyu organlarının yapısında bulunan sinir uçlarını uyaran ilaçlara verilen genel isimdir. Hava yollarını açarlar. Astım tedavisinde kullanılıan ilaçlar bu grupta sayılabilir. Tedavi amaçlı olarak solunum yolu ile kullanıldığı kanıtlanmadıkça bu alanda kullanılan ilaçlar yasaklanmıştır. Özellikle yüzme sporu ve açık havada etkilidirler. Soğuk hava, akciğerdeki küçük hava kanalları olan bronşları büzer. Havuzda yüzen sporcu klorlu havayı içine çekince bronşlar daralır.

Hormon ve Metabolik Modülatörler

Aromataz inhibitörleri yasaklanmıştır. Aromataz, östrojen biyosentezinin son basamağını katalize eder. Aromataz inhibitörleri östrojen sentezini bloke eder. Östrojeni uyarmak üzere sinir uçları ile duyular arasında iletimi sağlayan maddeler yasaklanmıştır.

Seçici östrojen reseptörü modülatörlerinin,

Steroid yapıdaki hormonların yıkımını bloke ederek etki gösterirler.

Seçici östrojen reseptörü modülatörlerinin,

Östrojenin etkisini bloke ederler.

Miyostatin işlevlerini modifiye eden maddelerin,

Miyostatin, iskelet kasının büyümesini durdurur. Miyostatin inhibitörleri (miyostatini engelleyen ajanlar) iskelet kasının büyümesini sağlar.

Metabolik modülatörlerin,

İnsülin Anabolizan etkide bulunur. Dokulara glukoz girişini artırır, depoların dolmasını hızlandırır. Yağ ve protein metabolizmasını modüle eden diğer bazı maddeler

kullanımı da yasaktır.

İdrar Söktürücüler ve Diğer Maskeleyici Maddeler

İdrar Söktürücüler, plazma genişleticiler ve benzer biyolojik etkilere sahip diğer maddeler yasaklanmıştır. Tedavi amaçlı olarak kullanılan, yarışma içinde ya da dışında, kurallara uygun şekilde kullanılan idrar söktürücü ya da diğer maskeleyici maddeler istisna olarak görülmektedir. İdrar söktürücüler çok idrar çıkartıp idrardaki yasaklı maddenin seyreltilmesini sağlayarak laboratuarda yasaklı maddenin saptanmasını güçleştirebilir veya sınırın altında gösterebilir. İdrar söktürücüler ayrıca kilosunu su olarak kaybedip, sikletini ayarlamak için de kullanılabilir. Plazma genişleticiler vücutta sıvı hacmini artırıp idrar miktarını artırarak etki gösterirler.

Yasaklı Yöntemler

Kan ve Kan Ürünlerinin Uygulanması

Her hangi bir miktarda kendi kanının ve ürünlerinin, kardeşten alınan kök hücrenin dolaşım sistemine verilmesi ya da alınp tekrar verilmesi yasaktır. Oksijen alımını, taşınmasını, dağılımını artırırlar. Hemoglobin temelli kan yerini tutan ürünler, oksijen alımını, taşınmasını, dağılımını yapay olarak artıran yöntemler, kan ya da kan bileşenlerinin fiziksel veya kimyasal yollar ile damar içine uygulanması yasaktır.

Kimyasal veya Fiziksel Müdahale

Doping kontrolü için alınan örneklerde hile yapmak veya buna kalkışmak, idrar örneğini başkasının örneği ile değiştirmek, idrardaki maddelerin incelenmesini bozan maddeleri idar örneğine karıştırmak gibi yöntemler yasaklanmıştır. Hastalık dışında bir neden ile damar içine 50 ml'den fazla enjeksiyon uygulamak yasaktır. Hastane ortamı dışında damar içine enjeksiyon uygulamak yasaktır.

Gen Dopingi

Sportif performansı artırmak amacı ile normal ya da genetik olarak değişikliğe uğramış hücrelerin kullanımı, nükleik asitlerin transferi yasaktır.

- **Yarışma Sırasında Kullanımı Yasak Maddeler ve Yöntemler**

Bu maddeler yalnızca yarışma sırasında değil yarışma takvimi süresi içinde de hiçbir zaman kullanılmamalıdır. Yarışma sırasında kullanımı her zaman yasaklı madde ve yöntemlere ek olarak aşağıdaki maddeler yasaklanmıştır.

Uyarıcılar

Yorgunluk vücudun performansını düşüren en önemli etmendir. Dinlenerek, yeterli uyuyarak ve dengeli beslenerek performans artırılabilir. Uyarıcılar sinir sistemine doğrudan etki yaparak metabolizma hızına etki sağlar. Böylesi uyarıcılar kullanıldığında sporcu yorgunluk hissetmez. Amfetamin, adrenalin, efedrin, yüksek doz psödoefedrin bunlardandır. Vücut yüzeyine dıştan uygulama ile kullanılmak üzere üretilmiş bileşikler ve türevleri hariç tüm uyarıcılar yasaktır.

Narkotikler

Ağrıyı azaltırlar. Morfin, Eroğin kullanımı her miktarda yasaktır.

Kannabinoidler

Ağrıyı gidermek bulantı ve kusmayı önlemek gibi yararı olan, rahatlatıcı özelliklere sahip, stresi azaltan ancak bağımlılığa yol açan doğal veya sentetik olarak üretilmiş ürünlerin kullanımı yasaktır.

Glukokortikosteroidler

Ağızdan alınan, rektal, damar veya kas içine uygulanan tüm yöntemler yasaktır. Kan şekerini ve kan basıncını artırırlar. Özel izin alınarak tedavide kullanılabilirler.

Bazı Özel Sporlarda kullanımı yasaklı maddeler:
Alkol: Havacılık, okçuluk, karate, otomobil, motorsiklet, sürat tekneciliği branşlarında her zaman kullanımı yasaklanmıştır.
Beta bloke ediciler: Nabzı yavaşlatarak titremeyi azaltırlar. Okçuluk, otomobil, bilardo, dart, golf, atıcılık, kayak, snowboard branşlarında yarışma sırasında yasaklanmıştır.

WADA tarafından izleme programındaki maddeler yasaklı maddeler değildirler. Ancak bu maddelerin kullanımı izlenmeye alınmıştır. Doping için yasaklanabilir düşüncesinde olunan maddelerdir. Sadece yarışma sırasında; kafein, nikotin, düşük miktar psödoefedrin , hidrokodon, morfin/kodein oranı yasaktır. Glukokortikoidler yarışma dışında izleme programındadır. Yarışma sırasında yasaklıdır.

FIDE ve Doping

Doping ve İlaç Kullanımı
FIDE, rakibin sağlığını tehlikeye sokacak konularda alınacak önlemler ile 'Fair Play' ruhunu hakim kılmak için doping ile mücadelede önlemlerini almak adına ulusal federasyonlar, Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve ulusal olimpiyat komiteleri ile birlikte yakın işbirliği içinde çalışır.

FIDE Tıp Komisyonu, Dünya Anti-Doping Kurulunun uluslararası standartlarını, satranç oyuncuları için geçerli olan yasaklı maddeler ve doping yöntemleri listesini kabul etmiştir.

Satranç için yasaklı maddeler
Dr. BOZKIR aynı zamanda bir satranç sporcusudur. Bu kimliği ile de satranç sporunda öne çıkan yasaklı maddeler konusuna da değindi. "… Satranç için konu ile en çok ilgili yasaklanmış maddeler uyarıcılardır. Bunlar içinde özellikle amfetaminler, efedrin, metilefedrin, psödoefedrin sayılabilir…"

- *Amfetamin.*
  Soğuk algınlığı için, bronşları genişletici etkisi nedeni ile ilaç olarak kabul edilir. Bu etkilerinden başka, kalp atışının hızlanması, idrar torbasındaki iç büzgen kasların kasılması, gözbebeği büyümesi, sempatik sinir sistemini desteklemesi gibi etkileri vardır. Uyarıcı etki yaparak beyin etkinliğini artırdığından doping amacı ile kullanılan ilaçları kullanmak yasaktır. Merkezi sinir sistemi seviyesinde Amfetaminin temel fonksiyonu uyanıklık sağlamaktır. Uyanıklığı sağlarken beyin etkinliğini artırır. Yorgunluğu gidererek vücut etkinliğini artırır. Ayrıca açlık hissini körelttiğinden iştah kesici bir madde olarak da düşünülmüştür. Kalbe zarar vermesi ve özellikle alışkanlık oluşturması nedeni ile iştah azaltıcı olarak kullanılmaları önerilmemektedir.
- *Efedrin ve metilefedrin*
  Efedrin, ilaç olarak kullanılan alkaloitir. Ephedra (denizüzümü) cinsi bitkilerden, özellikle Çin'de yetişen E. sinica türünden elde edilen efedrin, astım ve saman nezlesi tedavisinde kullanılmaktadır. Ağızdan alındığında son derece etkilidir ve etkisi saatlerce sürer. Günümüzde, bronşları genişleterek solunumu açmak, burun tıkanıklığını gidermek ve idrar kaçırmayı önlemek amacıyla da doğal alkaloit yerine bireşimsel efedrin kullanılmaktadır. Doping etkisi oluşturduğundan sporcuların kullanması yasaktır. Efedrin ve metilefedrin idrarda, mililitrede 10 mikrogramdan daha fazla olduğunda doping kabul edilmektedir. Bir çalışmada 12 mg efedrin alan

3 kişiden ikisinde idrarda sınır üzeri değer bulunmuştur. Efedrin içeren öksürük şuruplarında genellikle 1 ölçekte 5 mg efedrin bulunur. Efedrin tablet içinde 50 mg efedrin vardır.

- *Psödoefedrin*
  Psödoefedrin burun akıntısını kesen ilaçlar olarak tanımlanabilir. Sadece belirtileri gidericidir, hastalığın tedevisi için bir şey yapmaz. Psödoefedrin burun kanallarındaki kan damarlarını daraltarak (büzerek) burun tıkanıklığını açar. İdrardaki konsantrasyonu mililitrede 150 mikrogramdan daha büyük olduğunda yasaktır. Bir çalışmada piyasada 60 mg olan bir tablet içen 9 kişiden ikisinde sınırın üstünde idrar değeri bulunmuştur.
- *Kafein ve Kodein*
  Yasaklı olmayan ancak izleme programında olan kafein ve kodein de satrançta performansı etkileyebilecek maddelerdir. Eskiden yüksek doz kafein yasaktı. Şimdi yarışma dışı testler için 400 miligrama kadar alındığında test için sorun oluşturmamaktadır. Yarışma sırasında 400 mg üzeri kafein dikkate alınmaktadır. Yasak değildir, izlenmektedir. Bir fincan espresso, capuccinoda 100 mg kadar, bir fincan türk kahvesinde 60 mg kadar, bir kutu ice tea veya kolada 60 mg kadar, 30 gram çikolatada 10-25 mg kadar kafein bulunur.

  Öksürük ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılan ilaçlarda yer alır. Normal tedavi miktarlarda alındığında test için hiçbir sorun oluşturmamaktadır.

Sporcuların, içinde yasaklı madde olduğunu bilmeden kullandıkları ilaçlar nedeni ile cezalı duruma dümmemeleri için, turnuva-şampiyona öncesi kullanmakta oldukları ilaçların yasaklı madde içerip içermediğini kontrol etmeleri gerekecektir. Örneğin Kathin, idrarda mililitrede 5 mikrogramdan fazla ise yasaklanmıştır.

- *Psikofarmakolojik Zihinsel Gelişim*
  'Zihinsel Gelişim' ile ilgili ilaçlar, medyanın ilgisini kazanmıştır. Bu tür ilaçların satrançta faydalı olduğu izlenimi bulunmaktadır. Modafinil, Adderall ve Ritalin isimli ilaçlar potansiyel olarak sorumlu tutulan maddelerdir.
  Modafinil önceleri, reçete ile, vardiyalı çalışanların uyku bozukluğu ve gündüzleri aşırı uyku hali tedavisinde kullanılıyordu. Ana işlevi uyanık tutmaktır. Uyku problemi tedavisi gören kişilerde zihinsel gelişim gözlenmiştir. Modafinil kullanımı esnasında çalışma belleğinin bazı yönlerinin geliştiği de gözlenmektedir. Sayı işlemleri ve görüntü hatırlama belleği gibi, mekansal bellek ile ilgili sonuçlar, dikkat çekici olmakla şüpheli bakılmaktadır. Sağlıklı insanda bilişsel artırıcı etkisi kesin değildir.
  Adderal ve Ritalin, Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tedavisi için reçete edilir, Ritalin kullanımı esnasında dört amfetamin tuzlarının bir karışımı olan Adderall, yapısal ve farmakolojik olarak kokain ile benzerlik gösterir. Reçetesiz olarak "konsantrasyon" yoksunluğu çekip de çalışmak isteyenler tarafından kullanılır. Dikkat eksikligi bozuklugunda faydaları, zararlari hala ciddi anlamda tartişiliyor olmasına karşın yaygın biçimde kullanılmaktadır. Çocuklarda uzun süreli bir kullanım gerekirken, yetişkinlerde kısa süreli, sadece konsantrasyon gerektiren durumlarda kullanılmaktadır. Bu ilaçlar satrançta doping olarak kullanılabilmektedir.